

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Milady Tomkové a soudců JUDr. Bohuslava Hnízдила a JUDr. Brigity Chrástilové v právní věci **žalobce R. O.**, zastoupeného Mgr. Antonínem Zralým, advokátem, se sídlem Brno, Ponávka 2, proti **žalované České správě sociálního zabezpečení**, se sídlem Praha 5, Křížová 25, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 22 Cad 102/2003 - 31 ze dne 19. 2. 2004,

takto:

- I.** Kasační stížnost **se zamítá.**
- II.** Žalovaná **nemá** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

Odůvodnění:

Žalobce (dále jen „stěžovatel“) se včas podanou kasační stížností domáhá zrušení rozsudku Krajského soudu v Brně blíže označeného v záhlaví tohoto rozsudku, jímž byla zamítnuta jeho žaloba směřující proti rozhodnutí žalované ze dne 6. 5. 2003, kterým byla zamítnuta stěžovatelova žádost o plný invalidní důchod. Rozhodnutí žalované se opíralo o skutečnost, že stěžovatel, byť splňoval podmínku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, nezískal v rozhodném období deseti let před vznikem invalidity potřebnou dobu pojištění, a proto mu nárok na plný invalidní důchod nevznikl.

V kasační stížnosti stěžovatel namítá, že krajský soud nesprávně posoudil právní otázku spočívající ve výkladu ustanovení § 40 odst. 1 písm. f) a ustanovení § 40 odst. 3 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), přičemž stěžovatel zastává názor, že ustanovení § 40 odst. 3 cit. zákona musí být pro stanovení potřebné doby pojištění aplikováno obligatorně, tj. povinně vždy, a z tohoto

názoru dovozuje, že mu pro nárok na plný invalidní důchod měla být započtena doba studia na střední škole po skončení povinné školní docházky před dosažením věku 18 let v období od 1. 9. 1977 – 30. 6. 1978 a od 1. 9. 1978 – 15. 6. 1979. Dále stěžovatel označuje napadený rozsudek krajského soudu za nepřezkoumatelný, neboť krajský soud se řádně nevypořádal se stěžovatelovým názorem na výklad ustanovení § 40 zákona o důchodovém pojištění, jak byl uveden v doplnění žaloby ze dne 2. 2. 2004; tento názor opírá o požadavky uvedené v § 157 odst. 2 občanského soudního řádu, jenž se v důsledku § 64 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s.“) použije, a které napadený rozsudek nesplňuje potud, pokud výslovně neuvádí právní názor na ustanovení § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění; tato vada má za následek nezákonné rozhodnutí ve věci samé a porušení práva na soudní ochranu uvedeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (jak uvedl Ústavní soud ve Sbírce nálezů a usnesení ve svazku XII, č. 120, strana 177). Nepřezkoumatelnost rozsudku má zakládat rovněž skutečnost, že stěžovatel se v žalobě dovolával aplikace § 42 zákona o důchodovém pojištění na jeho případ, přičemž soud se s touto námitkou nevypořádal. Poslední kasační námitkou pak je námitka nesprávnosti právního posouzení vzniku plné invalidity, přičemž pokud jde o odůvodnění této námítky, odkázal stěžovatel na důvody uvedené v žalobě.

Žalovaná se ke kasační stížnosti nevyjádřila.

Ze správního a soudního spisu vyplývají pro věc následující podstatné skutečnosti:

Stěžovatel (narozen 2. 10. 1961) podal dne 17. 3. 2003 žádost o plný invalidní důchod, přičemž pokud jde o termín, od něhož žádá důchod přiznat, uvedl, že od „vniku nároku“. Posudkem lékaře Okresní správy sociálního zabezpečení pro územní obvod okresu Brno – město (název „Městská správa sociálního zabezpečení“ užívaná ve správním spise je toliko vnitřněorganizačním názvem, ze zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, § 3 písm. c), § 6 odst. 1 plyne, že pro územní obvody shodné s územními obvody okresů se zřizují okresní správy sociálního zabezpečení) ze dne 7. 4. 2003 byl stěžovatel uznán plně invalidní, neboť z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu poklesla jeho schopnost soustavné výdělečné činnosti o 70 % (kap. V, položka 2, písm. c/, přílohy č. 2 vyhlášky č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění), datum vzniku invalidity bylo stanoveno na 28. 1. 2003. Žalovaná poté rozhodla o stěžovatelově žádosti o plný invalidní důchod tak, že ji zamítla, neboť stěžovatel nesplnil druhou nutnou podmínku pro vznik nároku na plný invalidní důchod, kterou je u pojištěnců starších 28 let 5 let doby pojištění získaných v období posledních 10 roků před vznikem invalidity. V posuzované věci se tedy jednalo o období od 28. 1. 1993 do 27. 1. 2003: v tomto období stěžovatel získal podle evidence žalované pouze 3 roky a 46 dnů pojištění. Rozhodnutí žalované bylo podle údajů uváděných stěžovatelem doručeno 4. 8. 2003 (ve správním spise se doklady o doručení nenacházejí). V žalobě podané dne 30. 9. 2003 Krajskému soudu v Brně stěžovatel namítal, že jeho zdravotní potíže a počátek choroby se projevy již v roce 1973, nemoc mu nedovolila dokončit středoškolská studia, byl zproštěn povinnosti konat základní vojenskou službu. Po dobu evidence u Úřadu práce v Brně nemohl získat trvalé zaměstnání. Stěžovatel v žalobě poukázal na svou složitou životní situaci, je bez minimální sociální jistoty, pečují o něj rodiče ve věku 75 a 71 let. Dále rovněž v žalobě uvedl, že žádá, aby jeho žádost byla posouzena také ve vztahu k § 42 zákona o důchodovém pojištění, případně aby byl v případě potřeby vyžádán posudek soudního znalce v oboru psychiatrie. K žádosti krajského soudu byl skutkový stav věci doplněn posudkem Posudkové komise Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 10. 12. 2003, jež aprobovala závěr o stěžovatelově plné invaliditě, přičemž datum jejího vzniku stanovila na 8. 5. 2002, kdy byl stěžovatel

hospitalizován v psychiatrické léčebně. Dále posudková komise zdůraznila, že nepříznivý zdravotní stav se postupně vyvíjel, ze zdravotnické dokumentace vyplývá, že stěžovatel byl hospitalizován v roce 1982, poté byl nepravidelně kontrolován, léky pravidelně neužíval. Koncem dubna 2002 došlo k akutnímu zhoršení stěžovatelova zdravotního stavu, od 8. 5. 2002 byl hospitalizován v Psychiatrické léčebně Brno. Stěžovatel byl posuzován jako nekvalifikovaný pomocný dělník. Z údajů o dobách pojištění evidovaných žalovanou vyplývá, že stěžovatel je od roku 1995 nezaměstnaný, v letech 1992 a 1993 získal pouze 14 dnů pojištění z titulu zaměstnání. Celkem žalovaná evidovala v době vydání správního rozhodnutí v období od 1. 9. 1978 do 27. 1. 2003 deset roků a 360 dnů doby pojištění.

Krajský soud v Brně žalobu zamítl, neboť za rozhodující považoval, že stěžovatel v období deseti let před vznikem invalidity nezískal pět let pojištění, jak vyžaduje § 40 odst. 1 písm. f) a § 40 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění, a to ani při posunu data vzniku plné invalidity k 8. 5. 2002. K otázce zápočtu let doby studia v období let 1977 – 1979 uvedl, že při jednání soudu dne 19. 2. 2004 stěžovatel prostřednictvím právního zástupce sice uznal, že do desetiletého období před vznikem plné invalidity, z kterého se stanoví pět let pojištění, nemohla být včleněna i doba studia, avšak přesto trvá na žalobě, neboť jeho životní situace je velmi obtížná.

Nejvyšší správní soud přezkoumal napadený rozsudek krajského soudu vázán rozsahem i důvody kasační stížnosti (§ 109 odst. 2, 3 s. ř. s.) a dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná.

Stěžovatel v kasační stížnosti podřazuje své námitky výslovně pod důvody, které s. ř. s. připouští jako ty, pro něž je možno kasační stížnost podat, pouze částečně; z jejich obsahu lze usoudit, že rozsudek krajského soudu napadá z důvodu uvedeného v § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. (nezákonnost spočívající v nesprávném právním posouzení věci), kterého by se soud mohl dopustit, pokud by na správně a úplně zjištěný skutkový stav aplikoval nesprávnou právní normu, anebo by ji vyložil způsobem, který by Nejvyšší správní soud nepovažoval za správný. V tomto ohledu stěžovatel vytýká, že krajský soud nesprávně vyložil § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění, z něž podle stěžovatele plyne, že mu měla být pro nárok na invalidní důchod započtena doba studia v letech 1977 – 1979; k tomu však stěžovatel současně uvádí, že se krajský soud touto otázkou nezabýval v odůvodnění rozsudku, a proto je tento rozsudek nepřezkoumatelný (důvod uvedený v § 103 odst. 1 písm. d/ s. ř. s.). Pokud při jednání soudu vzal na vědomí tam vyslovené poučení soudu o právní úpravě, neznamená to, že se s tímto výkladem soudu ztotožnil. Stěžovatel tedy tvrdí, že výklad, který krajský soud provedl ohledně § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění je nesprávný, a zároveň, že právní názor k téže věci vůbec nezaujal. V tom tkví první komplikace ne zcela konzistentně pojaté kasační stížnosti; navíc Nejvyšší správní soud nepřehlédl, že tato námitka k aplikaci § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění byla uplatněna až v doplnění žaloby (ze dne 2. 2. 2004), po uplynutí dvouměsíční lhůty k podání žaloby, v níž jediné je podle § 71 odst. 2 s. ř. s. možno rozšířit žalobní body. Poněvadž však z protokolu o jednání vyplývá, že se soud touto námitkou zabýval a implicitně (nikoli tedy výslovně) z jeho rozhodnutí nepochybně vyplývá, že nepovažoval § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění za relevantní právní ustanovení pro nárok stěžovatele na starobní důchod, přistoupil Nejvyšší správní soud k této námitce jako k důvodu podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s., tedy jako k námitce nesprávného právního posouzení věci.

Podle § 38 písm. a) zákona o důchodovém pojištění má pojištěnec nárok na plný invalidní důchod, jestliže se stal plně invalidním a získal potřebnou dobu pojištění (ostatní

kauteľy tohoto ustanovení nejsou pro posuzovanou věc rozhodné). Stěžovatel se stal plně invalidním; o datu vzniku jeho invalidity usoudila Posudková komise Ministerstva práce a sociálních věcí, že nastala 8. 5. 2002. Spor, o který se v projednávané věci jedná především – v této prvé námitce – spočívá v tom, které doby pojištění jsou rozhodné pro splnění druhé z vyjmenovaných podmínek, totiž „potřebné doby pojištění“. Podle § 40 odst. 1 písm. f) zákona činí potřebná doba pojištění u pojištěnce ve věku nad 28 let pět roků. Podle odstavce 2 téhož ustanovení se potřebná doba pojištění pro nárok na plný invalidní důchod zjišťuje u pojištěnce ve věku nad 28 let z posledních deseti roků před vznikem plné invalidity. Z doposud citovaných ustanovení vyplývá zřetelně, že pojištěnec starší 28 let musí získat pro nárok na plný invalidní důchod pět let doby pojištění; současně zákon určuje, že tato doba se zjišťuje z období posledních deseti let před vznikem invalidity. To je pochopitelné – neboť systém sociálního pojištění slouží k náhradě příjmů z výdělečné činnosti při vzniku příslušné sociální události. Z ustanovení je zřejmá snaha zákonodárce nahradit tento ucházející příjem u pojištěnců starších 28 let jen za situace, kdy tito pojištěnci byli po určitou dobu účastni pojištění a z tohoto titulu do systému určitým způsobem přispěli formou pojistného, anebo se jednalo o doby náhradní, zákonem uznané pro nárok jako rovnocenné dobám pojištění; výjimky v tomto ohledu zákon o důchodovém pojištění konstruuje pouze dvě: pro případ, že invalidita nastala následkem pracovního úrazu (§ 38 písm. b/ cit. zákona) a pro případ, že invalidita vznikla před dosažením 18 let věku (§ 42 odst. 1 cit. zákona) – tzv. „invalidita z mládí“.

Pro posuzovaný případ stěžovatelův z citovaných ustanovení plyne, že bylo nutno zkoumat, zda v období deseti let před vznikem invalidity (tj. v období od 8. 5. 1992 do 7. 5. 2002) získal pět let doby pojištění. Podle úpravy platné a účinné v době vydání rozhodnutí žalované platilo podle zákona o důchodovém pojištění:

Dobou pojištění je po 31. 12. 1995 doba účasti na pojištění osob uvedených v § 5 odst. 1 písm. a) až l) a v odst. 2, za kterou bylo v České republice zapláceno pojistné (§ 11 odst. 1 písm. a/ zákona o důchodovém pojištění). Nestanoví-li zákon o důchodovém pojištění jinak, hodnotí se pro vznik nároku a výši procentní výměry důchodu stejně jako doba pojištění, tzv. náhradní doba (§ 12 odst. 2 cit. zákona). Náhradní dobou pojištění je po 31. 12. 1995 doba účasti na pojištění osob uvedených v § 5 odst. 1 písm. m) až u); - mj. je (od 1. 1. 1998) náhradní dobou i doba soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení 18 let věku. Podmínkou pro to, aby se tato doba ...hodnotila jako náhradní doba pojištění je, že ...trvala alespoň jeden rok (§ 12 odst. 1 cit. zákona).

Ustanovení § 13 cit. zákona pak stanoví, jak pohlížet na doby získané před 1. 1. 1996 (před účinností zákona o důchodovém pojištění):

Za dobu pojištění se považují též doby zaměstnání získané před 1. 1. 1996 podle předpisů platných před tímto dnem (§ 13 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění ve znění účinném do 31. 12. 2003) – studium po skončení povinné školní docházky uskutečněné před 1. 1. 1996 se podle předpisů platných před tímto datem (zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení) hodnotilo jako doba zaměstnání. (Pro posuzovanou věc nyní není rozhodující, jak se tato doba promítala do výše důchodu před 1. 1. 1996 a po tomto datu).

Zákon o důchodovém pojištění tak vymezuje, které doby z období před účinností zákona a za jakých podmínek lze hodnotit pro nárok na plný invalidní důchod vznikající po účinnosti zákona. Poněvadž v rozsahu a charakteristice těchto dob docházelo k různým

změnám a posunům, musel zákon o důchodovém pojištění pamatovat na případy, kdy by tyto změny mohly být příčinou neodůvodnitelné tvrdosti vůči účastníkům systému. A to je i případ ustanovení § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění, jehož se stěžovatel dovolává. Podle tohoto ustanovení platí, že pro účely splnění podmínky potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod se za dobu pojištění považuje též doba účasti na pojištění osob uvedených v § 5 odst. 1 písm. m) a n) a dále doba studia na střední nebo vysoké škole v České republice před dosažením 18 let věku, nejdříve však po ukončení povinné školní docházky. Jak totiž vyplývá z výše citovaných ustanovení zákona, doba studia před dosažením 18 let věku již po 31. 12. 1995 (rozumí se studium po skončení povinné školní docházky před 18. rokem věku uskutečněné po 31. 12. 1995) není ani dobou pojištění, ani dobou náhradní, zatímco podle předpisů účinných do 31. 12. 1995 šlo o dobu zaměstnání, která se hodnotila pro nárok na důchod. Poněvadž stěžovatel studoval v letech 1977 – 1979 (do dosažení 18 let věku), tedy před 1. 1. 1996, hodnotila by se tato doba pro nárok na invalidní důchod podle § 13 odst. 1 zákona ve znění účinném v době vydání správního rozhodnutí, avšak pouze a jedině za předpokladu, že by tato doba byla získána v období deseti let před vznikem invalidity. Ustanovení § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění při splnění stejné podmínky rozhodného období (deseti let před vznikem invalidity) staví naroveň dobám pojištění vymezené druhy náhradních dob, ale i doby studia před 18. rokem věku získané po 31. 12. 1995; tzn. že tyto doby získané po 31. 12. 1995, které jinak dobou pojištění ani náhradní dobou nejsou, se započtou, a to právě pro tento účel, tedy pro vznik nároku na dávku. Pro posuzovanou věc z tohoto výkladu vyplývá, že doby studia na střední či učňovské škole po ukončení povinné školní docházky do 18 let věku by mohly být relevantními pro vznik nároku na dávku pouze, pokud by byly získány v období 10 let před vznikem invalidity, před 1. 1. 1996 jako doby zaměstnání podle § 13 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění, po 31. 12. 1995 podle § 40 odst. 3 zákona. Pokud tedy krajský soud nepřihlédl k ustanovení § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění za situace, kdy doby studia před dosažením věku 18 let byly získány před 1. 1. 1996 a vymykaly se rozhodnému období let 1992 – 2002, nepochybil.

Pokud jde o aplikaci § 42 zákona o důchodovém pojištění, kterého se stěžovatel dovolával v žalobě, je pravdou, že se krajský soud v rozsudku o tomto ustanovení nezmínil. Učinil tak ovšem za situace, kdy se stěžovatel v žalobě omezil na holé uvedení tohoto ustanovení upravujícího tzv. invaliditu z mládí, aniž uvedl důvody, pro které se tohoto konkrétního ustanovení zákona dovolává; pokud ostatně krajský soud přisvědčil posudkové komisi, že plná invalidita vznikla dnem 8. 5. 2002, tedy v době, kdy stěžovatel dovršil více jak čtyřicet let věku, implicitně se vyjádřil i k tomu, že plná invalidita nevznikla před 18. rokem věku, jak by to vyžadoval § 42 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění. Proto důvod pro zrušení rozhodnutí pro jeho nepřezkoumatelnost ve smyslu § 103 odst. 1 písm. d) dán není. K tomu je navíc možno dodat, že stěžovatel na žádosti o plný invalidní důchod uvedl, že jej požaduje od „vzniku nároku“; tím ponechal na nositeli pojištění, jak vznik nároku určí.

Poslední stěžovatelova námitka, v níž se ostatně koncentruje celý spor, tkví v přesvědčení, že krajský soud pochybil v právním (a nutno dodat, pokud by byla námitka důvodná, i ve skutkovém zjištění) posouzení věci, pokud datum vzniku plné invalidity bylo stanoveno na 8. 5. 2002. Jedná se tedy o důvod uvedený v § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. a písm. d) téhož ustanovení (vada řízení, která mohla mít vliv na zákonnost rozhodnutí ve věci samé). V této námitce tkví ohnisko stěžovatelovy nespokojenosti a promítá se nepřímě i do ostatních námitek kasační stížnosti. Stěžovatel se chce domoci výroku, že krajský soud pochybil, v kasační stížnosti však učinil pouze odkaz na žalobní tvrzení a tuto námitku blíže neodůvodnil v tom smyslu, z jakých důvodů měl krajský soud věc posoudit nesprávně

(odhlédneme-li od shora uvedené nemožnosti užít § 40 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění). Krajský soud doplnil dokazování posudkem Posudkové komise Ministerstva práce a sociálních věcí, stěžovatel se jednání komise účastnil, proti posudku z hlediska jeho úplnosti a přesvědčivosti ničeho konkrétního nenamítal a nečiní tak ani v kasační stížnosti. Pokud by Nejvyšší správní soud veden snahou o nejvyšší míru příznivosti tuto námitku uchopil tak, že stěžovatel namítá, že nebylo dostatečně přihlédnuto k vývoji jeho zdravotního stavu před rokem 2002, pak ani této námitce přisvědčit nelze. Posudková komise ministerstva uvedla, z jakých lékařských nálezů vyšla (nález odborného psychiatra z 28. 1. 2003, 3. 3. 1982, propouštěcí zpráva z psychiatrické léčebny z 29. 7. 2002, propouštěcí zpráva z Fakultní nemocnice Brno z 27. 9. 1982). Stěžovatelovo zdravotní postižení se dlouhodobě plíživě rozvíjelo – pokud krajský soud zhodnotil doplnění důkazní situace tak, že datum vzniku invalidity stanovené posudkovou komisí akceptoval a stěžovatel ani při jednání soudu, ani v kasační stížnosti neuvádí žádnou konkrétní námitku vůči těmto skutkovým i právním závěrům, nezbyvá Nejvyššímu správnímu soudu než pro nedůvodnost zamítnout i tuto výhradu vůči rozsudku krajského soudu. Jiná situace by nastávala, pokud by stěžovatel argumentoval například konkrétními lékařskými nálezy z období před rokem 2002, ke kterým by posudková komise nepřihlédla a nevyhodnotila je, nebo pokud by kupříkladu poukazoval na konkrétní nepřesvědčivost či rozpornost posudku, s níž se krajský soud v rozhodnutí nevypořádal. Avšak žádná takováto konkrétní námitka uplatněna nebyla, tedy Nejvyšší správní soud musí přestat v přezkumu rozsudku krajského soudu setrvávat na konstatování, že v kasační stížnosti není ničeho, co by zpochybnilo datum vzniku invalidity stanovené posudkovou komisí ministerstva.

Složitost životní situace stěžovatelovy je nepochybná, ovšem nutno obiter dictum uvést, že systém sociálního pojištění primárně slouží k zajištění náhrady příjmu, který pojištěnci uchází v důsledku sociální události (výjimky z tohoto principu sice existují, například možnost přiznat invalidní důchod i osobě, která se stala invalidní před 18. rokem věku, ale v těchto případech jde většinou o osoby, které nikdy nepracovaly pro závažné zdravotní pojištění); stěžovatel měl poslední souvislejší období, kdy byl zaměstnán, naposledy v roce 1988, poté se jednalo již jen o sporadická zaměstnání, anebo dobu, kdy byl veden v evidenci uchazečů o zaměstnání. Sociálně tíživou situaci v naší zemi řeší i jiné systémy než systém sociálního pojištění, které jsou k dispozici pro řešení právě takových situací, jako je stěžovatelova (například dávky sociální potřeby).

Nejvyšší správní soud zamítl ze všech výše uvedených důvodů kasační stížnost jako nedůvodnou (§ 110 odst. 1 s. ř. s.).

O nákladech řízení bylo rozhodnuto podle § 60 odst. 1, 2 s. ř. s. ve spojení s § 120 s. ř. s. Stěžovatel v řízení nebyl úspěšný, proto nemá právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti, žalovaná však takové právo nemá rovněž, i když byla úspěšná, neboť tak výslovně stanoví § 60 odst. 2 s. ř. s.

Poučení: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 21. července 2005

JUDr. Milada Tomková
předsedkyně senátu